

August Varenius   Johannes Fridericus Kling

Dissertationum Biblicarum In Deuteronomium, Decas V. ...

Rostochi[i]: Richelius, 1674

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn740894781>

Druck   Freier Zugang

RU theol. 1674

Varenius, Aug. /a

Dissertationum Biblicarum
^{In}
DEVTERO-
NOMIUM,
DECAS V.

Inde à c. XIII, adusq. c. XIX.

Præter Exegetica & in his Critica sacra, clariora, ipsius argu-
menti Mosæici occasione, mihi præbuit exhibens

ἐνίκησεν Theologicam in controversiis,
de

- (1.) Judicio Augustini circa quæstionē, de pœnis capi-
talibus hæreticorum,
- (2.) De Ordinibus Mendicantium,
- (3.) Missa Papistica & falsis hujus originibus.
- (4.) Supremo controversiarum religionis judice.

Quam

MODERATORE ALTISSIMO

PRÆSIDE

AUGUSTO VARENIO, D.

Sereniss. Ducum Mekleburg. Consistorii Directore
& Professore Theologo

Academica collationi publicæ submittes

d. 10. Jun. hor. ab 8. matut. 11)

In Collegio MESOSELENII

JOHANNES FRIDERICUS Kling

Fridlandia Meckleburgicus.

— (: o :) —

ROSTOCHI Typis Jacobi Richelii, Anno M. DC. LXXIV.

1674

SERENISSIMO PRINCIPI
ac DOMINO
DOMINO
GUSTAVO
ADOLPHO,

Dei gratiâ, Duci Mekleburgico,
Principi vetustæ gentis Henetæ,
Sverini & Raceburgi

Comiti Sverini, Terrarum Ro-
stochii & Stargard. Dynastæ

Patriæ Patri benignissimo

Principi ac Domino suo clementissimo
Gratitudinem & observantiam debitam
devotissimè testaturus,

Et Celsissimum ac clementissimum affectum

Sibi suisque studiis exoraturus

Dissertationem hanc sacram

submississimo affectu

dedicat

Johannes Fridericus Kling/

Fridland. Mekleburg.

Judicium Augustini de pœnis hæreticorum
c. XIII, 5.

§. I.

Consonat Chrysostomo S. Augustinus, qui lib. 3. cont. lit. Petilianum Donatistarum primarii c. 4. *absit*, inquit, *à servis patris familias, ut immemores sint præcepti Domini sui, & sic adversus Zizaniorum multitudinem flagrantia sancta indignationis ignescant, ut, cum ea volunt ante tempus colligere, simul eradicetur & triticum*, ut prodigio simile sit, ausum Sinnichium, l. supra alleg. pulcherrimam hanc Augustini sententiam, in suæ Thomistica exceptionis advocare patrocinium, ac si, judicio Augustini, tunc saltem, & ibi, peremptione & carnificinâ in hæreticos sit abstinendum, *quando, vel ubi* Catholicis inde periculum, & extra illum casum, impunè & vindice nullo ex praxi Romanâ malè applicatâ, in hæreticos vitâ & fortunis eximendos grassandum. Longè illa Amideorum, & inde à Greg. VII. longo ordine Pontificum praxis absuit à mente Augustini, quæ in crudele & cruentum illud arcanum nunquam descendit. Non agnovit in laudatâ sententiâ aliud tempus S. Augustinus quàm quod in Parabolâ ab ipso Servatore prolatâ pariter & explicatâ, clarissimè circumscribitur *sc. consumationis seculi*. Ante illud adeo tempus, quisquis voluerit extirpare Zizania, illum non posse non simul eradicare & triticum, rectè agnovit, & propterea quoscunq; (sive Ecclesiasticos sive seculares) magni illius Patris familias servos, ad leges officii, *ut sc. non immemores sint præcepti Domini*, revocavit, ac ante illud tempus ab ipso Servatore circumscriptum, ante illud, non servis illis: sed Angelis Messoribus, & illo demum die dandum, extirpandi, & in ignem projiciendi edictum, abstinere sanguine hæreticorum jussit.

§. 2. Neq; verò ibi, in hypothesi, tam agitur de extirpatione hæreticorum à Catholicis, quàm Catholicorum, ab hæreticis, vel certè Donatistis, qui occasione traditorum, ante tempus nefariâ decisione separabant, quod demum ultimâ ventilatione in arêâ

M

Dominicâ

Dominicâ separandum, & ad messim usque illam, quæ sit finis seculi, non tempus Donati, in agro illo, qui sit mundus, non Africa, permittendum, ut, simul cresceret, iudicavit l. alleg. Augustinus. Agnovit ibidem rectè & parabola Servatoris consonanter, commixtionem illam Zizaniorum cum tritico, non fore eternam: sed esse temporale, nec esse corporalem. sed spiritalem, & adeo tempori ventilationis novissima potius reservandam, quàm in hoc seculo præoccupandam. Agnovit in illâ extirpatione errare posse & erraturos, si ante tempus eradicare ausint, homines. At non erraturos in illâ, Angelos.

§. 3. Quin potius, contra tumultuantes tunc in Africâ Donatistas, solum Correctionis remedium (quod medicinale quandam appellavit vindictam, terribilem lenitatem, & charitatis severitatem, adhibendum, ne negligatur ecclesiastica disciplina, & permittatur quicquid facere, quod vult) & commendavit, & ipsâ praxi adhibuit S. Augustinus, quæ correctio, ab Apostolo, sanè ab illo sanguinis Consilio Papistico, abhorrente, commendata i. Thess. 5, 14. non sit ferrum inimici vulnerantis: sed medici sanantis, & per quam, non, pro malo in quietudinē, velut culpā hæreticorum, malum reddatur: sed pro malo bonum, & in qua correctione, Spiritus interioris lenitatis ardeat Zelo Dei, ne virgo casta uni Viro desponsata Christo, in aliquibus membris sicut Eva seducta serpentis astutiâ, corrumpatur à castitate, quæ est in Christo. Hæc sanè characterem in Augustino testantur, Christi lenis, & longè abeunt à sententiâ & praxi Papistarum, & tamen pro illâ allegantur, ut sc. ostendant frontem perfricuisse, & in adulterando vel pervertendo sensus nec scripturis, nec Patribus parcere, quo sine, *ἐἰς τὴν παρρησίαν τῶν ἐξ ἐναντίας*, addimus, quæ l. alleg. l. 3. cont. lit. Petiliani c. 6 pro nobis loquitur Confessor Augustinus: sive de Christo, sive de ejus Ecclesiâ, sive de quacumq; re aliâ, quæ pertinet ad fidem vitamq; nostram, non dicam, nos, nequaquam compamundi, ei qui dixit: Licet nos: sed omnino, quod securus adjecit: si Angelus de cœlo vobis annuntiaverit, præterquam quod in scripturis accepistis, anatHEMA sit.

§. 4. Neque aliter Augustinus, epistolâ ad Donatum Catholicum, Africa Proconsulem, Christi nominis amantiissimū, contra Donatistas perseverare & gladio imperiali æcturum, quia talia meditantem allocutus:

allocutus: per JESUM CHRISTUM, inquit, *ee, ne id facias obsecramus!* quin potius pro LENITATIS Christiana consideratione, quam facinorum Donatistarum immanitate, id censeas coercendum. Nulla, pergit, *qua patimur, ad eas animi angustias nos coarctare debent, ut obliviscamur, quid nobis praeceperit, pro cuius veritate ac nomine patimur* (Id autem quod praecepit, est illud de tolerantia) CORRIGI HAERETICOS CUPIMUS, NON NECARI! Nec disciplinam circa eos negligi volumus, nec supplicia, quibus digni, sunt! exerceri. Sic eorum peccata compesce, ut sint, quos poeniteat peccasse, qvali sanè poenitentia, nullus, postquam hinc excessum fuerit, locus

§. 5. Pergit Augustinus informaturus Proconsularibus insignibus sublimatum Donatum, quâ ratione in haereticos agendum: *Quasumus, inquit, ut, cum Ecclesiae causas audis, quamlibet nefarii injuriis appetitam, vel afflictam esse cognoveris, POTESTATEM OCCIDENDI TE HABERE OBLIVISCARIS.* Non tibi vile sit, quod rogamus: NE OCCIDANTUR, pro quibus Dominum rogamus, ut corrigantur. Quin, usque adeo Donatum Proconsulem à consilio occidendi Donatistas avocat, ut, cum ceteroqui tales causa Ecclesiastica non facile denuncientur secularibus, nisi per Ecclesiasticos, si occidendos haereticos, ipse Donatus putaverit, futurum significet, ut deterritis Ecclesiasticis, nibil talis causa religionis deinceps ad seculare iudicium perveniat. Legantur ibidem plusscula hujus argumenti, quæ praxin papisticâ planè in hoc argumento interficiunt.

§. 6. Quin, cum ceteroqui gloriosissimi Imperatores, Gratianus, imprimis, Arcadius & Honorius, utcunq; haereticos proscripserint, sanguine tamen haereticorum temperandum abstinentumq; sibi duxerint, in ipsos autem Manichæos poenas his capitales, ob funesta flagitia, decernendo & irrogando, intestabiles ferè fuerint, conf. l. 5. *Ariani C. de haeret.* & ibidem l. *ubicunq;* ii. Augustinus tamen, ubi adversus Manichæos, ut haereticos, scribit, in refellendâ & revincendâ illorum heresi, optat sibi mentem pacatam, atque tranquillam, magis de correctione Manichæorum, quam de subversione cogitantem, & hoc nomine unum verum Deum omnipotentem, obtestatur &onat. Quin, quid Servos Dei, & maximè illos, qui se appellant, servos servorum Dei, deceat, pulcherriam sententiâ declarat.

Quaquam, inquit, Dominus, per servos suos regna subvertat erroris, ipsos tamen homines, in quantum homines sunt, emendandos, potius, quam perdendos jubet, & paulò post: illi, inquit, sciant in vos, qui nesciunt, quibus suspiriis & gemitibus fiat, ut ex quantulacumq; parte possit intelligi Deus. Conf. Aug. cont. Ep. Man. quam vocant fundamenti. Neque vel ipse Sinnichius negare potuit, displicuisse Episcoporum benè multis, illos Catholicos, qui Imp. Maximo, siue ipsius Priscilliani à Synodo Casaraugustanà damnati, & gladio Imperiali apud Treviros perempti, siue post illum peremptum, Priscillianistarum in Hispanià cedes persuaferint, & pro illis peccatores intercesserint.

DECAS V.

LOCUS I.

*Summa argumentorum, inde
à c. XIV. ad c. XVII.*

Post explicationem & applicationem Legum moralium, sequuntur LL. Ceremoniales earq; vel sanctificationis privatae singulorum (1) ratione *habitus* à v. 1. ad 3. (2) Ratione *victus*, à v. 3. ad v. 22. (3) Ratione *decimarum* tum *anniversariarum* à v. 22 ad 28. tum *Trietericarum* à v. 28. ad f. c. XIV. (4) Ratione *שבתות* s. *anni Sabbatici* & in illo jus *egentium & servorum* c. XV. à v. 1. ad usq; v. 19. vel sanctificationis publicae, & hæc vel (5) ratione *primogenitorum* à v. 19. ad f. c. XV. (1) Ecclesiastica, quorum pertinent L. L. *de festis* anniversariis panegyricis s. in quibus requirebatur panegyris *omnis masculicorum Domino* c. XVI. sc. (1) *Paschali* à v. 1. ad v. 9. (2) *Pentecostali* à v. 9. ad 13. (3) *Scenopogiorum* à v. 13. ad 18. vel (2) *Politice*, ad justitiam in Rep. pertinentes, sc. de *constituendis in portis iudicibus & moderatoribus*, à v. 18. ad 21. quibus adduntur (1) de *Luco non conferendo juxta altare Domini* v. 21. (2) De *non erigenda statuâ religioſâ* v. 22. (3) De *non maculanda in sacrum pecude viriosa* c. XVII. 1. quâ ratione tranſit Moſes ad LL. judiciales, & harum locum 1. qui est de *Idololatriâ*.

LOCUS II.

Habitus funeralis. c. XIV. ad v. 3.

S: 1. In LL. de habitu summa est: *Israelita funeris causâ, nec caput*

nec caput radito, nec capillum in mediâ fronte incidito, & sic calvitium inter oculos inducito! Ratio: Israelitæ sunt *populus sanctus*, præ omnibus aliis gentibus in *populum peculiarem electus* ab aliis gentibus ipsâ religione segregatus: sunt *filij Jehovæ Dei sui*. E. quàm longissimè abesse debent ab Idololatrarum moribus, etiam in rebus adiaphoribus, quæ quid erat in usu Hebræorum, per 7. dies nec lavari, nec ungi. Convenit egregiè præceptum Apostoli 1. Thess. 4. 13. *Christiani non debent super funere contristari, sicut gentiles, qui spem non habent* (resurrectionis & æternæ beatitudinis)

§. 2. Quare autem prohibetur *calvitium inter oculos*, quas voces malè Vulgatus omisit, reddens simpliciter: *Non facietis calvitium super mortuo?* Quia sc. *solum gentibus vicinis capillum in usu promittere: sed incisum mediâ fronte*. Inde ratio interdicti. conf. autem de hac lege notata jam supra in Levit. ad c. 19. 28. c. 21. 5. Prohibetur ibi omne *stigma super mortuo* f. *כתובת קעקע* i. e. *inscriptio stigmati*, de quâ videatur Sixt. Amam. in Antibarb. p. 650. Addatur, quæ ex hoc fonte Mosaico profluxisse videtur lex XII. tabularum: *mulieres genas ne radunt!* Neve lessum funeri ergò habent! & illud Platonis XII. de legibus: *Fieri mortuum vetare, absurdum est: plangere vero & lamenta extra ades mittere vetandum*.

§. 3. Seqvuntur hîc leges, quæ jam supra explicatæ e. c. de *victu* c. 14. à v. 3. ad 22. conf. notata in Levit. c. XI. Decad. 3. de *Decimis* conf. cum 1. Deut. 14. 22 ad fin. notata jam supra ad c. 12. 17. & in Exod. ad c. 22. 29. Decad. 16. 8. de *non coquendo boedo in lacte matris* conf. Deut. 14. 21. cum Exod. 23. 19. ibidemq; notata. Lex de *Schmita* f. *Sabbatico vel remissionis anno*, quæ hic occurrit c. 15. conf. Levit. 25. & in illud notata, item disput. de *Sabbatico & Jubilao*, annexa Decadibus in Genesin & Exodum. De *servo Hebræo* conf. Deut. 15. v. 12. cum Exod. 21. 2. & seqq. ac ibi notata. Ita & quæ hîc habentur de *primogenitis*, de 3. festis anniversariis, explicata jam sunt in Decadibus Exodicis.

LOCUS III.

c. XV. 4. 7. 11

Lex divina de Mendicio.

§. 1. Sententia insignis, quæ fulminis instar attonat, & de-

M 3

picit

ſpicit *paupertatem Monasticam*, & longos illos ſub Papatu *mendicantiũ* ordines, ac illas cathedrales (etſi in ipſa Cathedrâ contradicorias) Pontificum decisiones (vid. cap. *exiit* de Verb. ſignif. in Sexto, & in Clement. c. *Exiit de Paradiso*) illa Moſis, vel Dei veriũs eſt: *Omnino indigens & mendicus non eris inter vos!* cuius conſeqvens, *mendicitatem velut Deo diſſicentem vovendam non eſſe*, ut fruſtra excipiant Pontificii, hæc Moſis verba non eſſe *prohibitoria*: ſed *promiſſoria*, & ſi qua hîc prohibitio *mendicitatũ*, illam non factam *pauperi*. Commodius ſane intelligenda videbatur *prohibitio*, quàm *promiſſio*. Dum enim per legem מוסד ſ. *remiſſionis debitorum omnium*, in anno Sabbathico, prohibetur reſoſci *mutuum debitum*, hoc ipſo illius legis poſitæ ſinis declaratur, ſc. *ne propter mutuum gravarentur ulli inter Iſraelitas & mendici fierent*. conf. v. 1. 2. 3. etſi facile conceditur, *prohibitionem illam dirigi ad ipſos divites, ut in tempore iis qui propria bona non habent, ſuccurrant, ne hi mendicare cogantur*.

§ 2. Sufficit prohiberi in Rep. Dei *mendicitatẽ*, & propterea illius Rei publicæ bonæ Cives liberalitate ſuâ efficere juberi, ne quisquam ſit mendicus, utut, ſi illi in lautiori re poſiti hîc officium charitatis intermittant, ipſis extremè egentibus, nec labore manuũ ſibi ipſis ſuæq; neceſſitati conſulere valentibus, ne fame pereant, mendicandum fuerit, & ſic *mendicatio* abſolutè prohibita non ſit. Quàm autem ab his diverſi *Monachi*, qui *Mendicitatem & paupertatem*, per omnis proprietatis, cum in communi, tum in ſpeciali abdicationem velut *meritoriam* affectant, & licet liberalitatem commendent, tamen per illam *mendicitati* non provident, neque prout alii egentes mendicant, ne ſint: ſed ut ſint mendici. Opponendum hiſ illud Moſis dictum Deut. XV. 4. quod Vulgatus ſanè per modum non *promiſſionis*: ſed *prohibitionis*, annexâ obſervatoribus mandati, promiſſione ſic expreſſit: *Omnino indigens & mendicus non eris inter vos! ut benedicat tibi Dominus Deus tuus, in terrâ, quam traditurus eſt tibi in poſſeſſionem*. Videri poterat hîc lex legi contradicoria. Iuxta translationes c. c. diceretur v. 4. *Es ſoll allerding kein Bettler unter euch ſeyn* v. 7. *Wenn dein Bruder irgend einer ein Bettler wird*. v. 11. *Es werden allezeit Bettler ſeyn im Lande*. Nec excipere licet: in v. 7. *de extremè paupere ſ. mendico* in v. 7. & 11. de

11. de *egente*, nondum tamen *mendicante*, agi, quia in singulis locis eadem vox sc. מִנְדִּיק, atque adeo si in v. 4. *mendicum*, etiam in v. 7. & 11. si non hic, nec illic. Et de gradibus quidem *pauperum*, & quomodo his, siue maturè, anteqvā de facultatibus descendant, siue, ubi jam descenderunt, subveniendum, prolixius actum est ad c. 25. Levitici, in dissertatione de Jubilæo. Nunc saltem expediendum dubium in h. l.

§. 3. Dixerat Deus v. 3. *Mutuum peregrino* (incircumciso inter Israelitas viventi, cui ob humani generis cognationem debebatur quidem ea, quæ sunt juris naturalis, non autem quæ erant majoris bonitatis, & quæ non erant beneficia nisi popularium & proselytorum circumcisorum) creditum, *in ipso Sabbatico, liberè exigi*: sed si *quid fratri* mutuo datum, actionem *intermitti*, nec quicquam siue tunc, siue deinceps, exigi debere (supponitur adeo jam frater *pauper mutuarius* in v. 3. qui proinde non absolutè prohibetur esse in v. 4. quā ratione infestis signis committeretur v. 4. cum antecedentibus & consequentibus versibus 7. & 11.) Datur nunc occupatio hypothetica dubii ex Lege illā enati, sc. fore sic, ut in ipsā terrā promissā non optumè Israelitis singulis prospectū sit cum futuri sint pauperes, quod videbatur contrariari præconiis illius terræ & promissionibus de *abundantiā lactis & mellis in terrā sanctā* atque adeo minùs & Deo gloriosum & Israeli ac terræ decorum.

§. 4. Sequitur ergo in illā occupatione, solutio, per concessionē, unde in 1. voce DEN per accentum Regiū *Sakephgadot* signatā frenū quasi injicitur orationi hætenus currenti, & hæc paululum sistitur, expediturq; brevi digressionē dubium illud enatum de *existentiā pauperum in terrā promissā*. Dicitur enim: DEN i. e. *defectus quidem* (pauperum fratrum foret) *quia non futurus esset in te egens*. (Perinde autem est siue reddas: præterquam, quod non futurus in te esset egens) *quia benedicturus omnino tibi Deus est in terrā illā v. 4. sed dummodo tu omnino auscultabis voci Dei tui, ejusdemq; præcepta observabis & facies v. 5. hoc sc. si faceres, benedicturus sic Deus esset, ut deficientibus domi mutuariis possis gentibus aliis multis mutuari, & non opus habeas mutuari v. 6.* Cæterum, quia illam conditionem non ad-

non adimplebis nec adeo egentibus in tuâ gente carebis & non definet egens in medio hujus terra, proinde ex illâ hypothesi prævisâ denuo moneo (v. 7.) Non solum debitu à tali fratre paupere in anno Sabbatico non exigit! (vid. sup. v. 3.) sed nec ex respectu anni Sabbatici imminentioris, animum Beliaal, & oculus malignum ostendito, & mutuū postulanti fratri denegato v. 7. 9. quin potius manum pauperi fratri liberaliter aperito! v. 11. Es würde zwar ganz kein Armer in dir vel unter euch seyn v. 4. Wenn du der Stimme des Herrn gehorchst/und seine Gebot haltst würdest (und würde also/ daß Leihen und Borgen/ auch die Erlassung im Sabbath Jahr unnötig seyn) ja du würdest annoch anderen Völkern leihen/ und von niemand borgen v. 6. Weil es aber dennoch an armen Brüdern dir nicht fehlen wird/demnach soltu &c. vid. jam quæ sequuntur à v. 7. ad 12.

§. 5. Notetur in v. 8. העבט העבירו de mutuo simpliciter dando, vulgò intelligitur. Vox tamen Hebræa, implicat pignus, sicut mutuū hîc detur sub pignore, in quo tamen, quò charitatis temperamento pignus, s. exigendum, sive tenendum, conf. Deut. 24, 10. 11. 12. quod iterum argumentum, hîc non agi de extremè misero s. paupere, qui sit ordinis mendicantium: unde & v. 11. אחי עני i. e. frater extremè pauper distinguitur ab אחי f. egente. Quod autem Grotius monuit in fontibus hîc esse 3. voces copulâ distinctas, designatq; ordinem libertatis, velut exercenda primò in fratres i. e. sanguine maximè propinquos, deinde in admodum miseros, postremò in quosvis tenuioris fortuna homines, auxilium nostrum postulantes, fallit in 1. & 2. quæ non per copulam distinguuntur: sed per duplicatam particulam ל & accentum ministrum arctissimè combinantur, ut sit אחי העני prout supra אחי האביון v. 7. Nec enim de quovis fratre s. populari hîc agitur: sed egente.

LOCUS IV.

Missæ Pentecostalis. Deut. XVI. 9. 10. 11.

§. 1. Memoratur hîc מִסָּחָה f. Missa, vel prout habetur in regimine יד נרבת יד מסת נרבת i. e. oblatio voluntaria manus. Notatur autem

autem non oblatio *Paschalis*: sed *Pentecostalis*, quæq; appellabatur *Therum magna*, altero die Pentecostali à Colonis offerenda, quæ de re pluscule diximus in Decadibus Exôdicis & Trifolio de Primogen. primitiis & Decimis. Nunc saltem notamus in ipsâ Apolog. Confess. Aug. articulo de Missâ, hunc locum allegari, in quo extet nomen *Missâ*: additur: *Debebant enim singuli venientes ad celebrationem Pasche aliquod munus, quasi symbolum afferre, quem morem retinuerint, & cum illo nomen collationum, MISSA.* At hîc non de celebratione agitur *Pasche*: sed *Pentecostes*, cujus collatio appellatur מִסָּחַ נְרָחָה s. tributū voluntariæ oblationis: etsi, quia in singulis festis aliquid offerendum, & in ipso secundo Paschali, primitiæ frugum, s. עֶמֶר הַנּוֹפֵחַ i. e. manipulus agitationis, propter quem solum tunc falx immittenda in segetem erat, vid. v. 9. & confer. Lev. 23. 10. proinde, quod hîc de oblatione *Pentecostali* in Mose dicitur, etiam ad *Paschalem* accommodare Apologiæ autor potuit, ut tamen alia planè ratio Pentecostalis oblationis fuerit conf. de hâc, præter hunc locum Lev. 23. 15. Num. 28. 26. Deut. 28. 4. Et dubium nullum, quin *Missæ* vocabulum origine sit Latinum, à dimissione sive *Catechumenorum*, sive *fideliū*, illâ ante, hâc, post offeritorium, clamante Levita. *Ite! missa est*, unde & distinctio inter *Missam Catechumenorum* & *fideliū*, quâ de re alibi actum pluribus.

§ 2. Et apparet, Philippum quoque hanc Etymologiam *MISSÆ* saltim מִסָּחַ אֲבִיבִימִן, & ex hypothesi, *Missæ* mentionem fieri in sacris literis, & esse vocem nativitatis Hebraicæ s. à voce מִזְבֵּחַ i. e. altare, proposuisse: quod suo merito ridiculum Philippus appellavit, sc. fingere *Missam* dictâ ab altari s. מִזְבֵּחַ, & argumentari: in S. literis sit mentio altaris. E. *MISSA est sacrificium.* Hoc crassum nimis enthymema, & ostentamentum criticum notaturus Philippus exclamavit: Quorsum opus erat tam procul accersere etymologiam, nisi volebant ostentare scientiam Ebraicæ linguæ? sc. ex illâ hypothesi, si accersenda etymologia sit ex Hebræorum linguâ, statuit Philippus opus haut esse, tam procul quærere etymologiam, quæ propior hâc ratione dari posset Deut. 16. 10. & magis *Missæ* s. Evcharistiæ veterum, quæ ex oblationibus populi consecratur, conveniret, quo quidem nihil veriùs hîc dici poterat,

Nihil an-

nihil antiquitatis vetustioris sacro convenientius, in quâ nullum nomen hujus sacri famosius, quam *oblationis*, & *sacrificii*. Ceterum, prout à mentione *MISSÆ*: ita & *SACRIFICII* in Liturgiâ primitiva Ecclesiasticâ, ad *Missam* Papisticam, & sacrificium *Missaticam* Papisticum non V. C.

LOCUS V.

De JUDICIBUS & MODERATORIBUS ex c. XVI. 18.

§. 1. Distinguuntur hic *JUDICES* & *MODERATORES*, seu דייטש, & tam hi, quàm illi jubentur collocari in singulis singularum tribuum portis. Juxta Josephum non fuerint ἀρχῆς. Magistratus ipse, nec adeo archontes: sed illius septemviratus vel ipsorum *Judicum*, quorum 7. faciebant in singulis civitatibus *Judicium*, duo *Ministri*, iidemq; tribu *Levitarum*. ἀρχέδωσαν καὶ ἐκάστη πόλιν ἄνδρες ἑπτὰ. ἐκείνη δὲ ἀρχὴ δύο ἄνδρες ὑπερέταυ διδόδωσαν ἐκ τῆς τῶν Λευιτῶν φυλῆς, verba sunt Josephi, ad hunc locum respicientis l. 4. antiq. c. 8. Illi adeo septemviri, in singulis portis fuerint דייטש: illi duo Ministeriani in singulis דייטש.

§. 2. At Sigonius de rep. Hebr. l. 7. c. 7. planè aliter illos collocat, & supra ipsos דייטש f. *Judices*: ita ut non fuerint horum *Ministri*: sed & horum & totius populi f. civitatum. *Principes* *Judiciorum* *præsides*, imò illi ipsi, qui prout respectu principatus in populum appellantur *Cbiliararchi*, *hecontarchi*, *pentecontarchi*, *decadarchi* in versione Græcâ Deut. 1. 15. sic respectu principatus in *Judiciis* appellantur דייטש f. in translatione Græcâ τῶν LXX. *μεγαροβίτου γυναικὶς* τῶν κριτῶν i. e. *introductores litium* f. *causarum* *Judicandârum*, ad ipsos *Judices*, unde Sigonio, *peculiaris Magistratus* *Judicibus*, fuerat dictus, *Grammatolsagogew*, sumtâ voce ab Atheniensibus qui similes Magistratus habuerint, dictos *ἐισαγωγῆς τῶν κραφῶν*. Officium eorum in Rep. Hebræorum triplex (1) in ordine ad populum, sc. *præesse consiliis civitatum*. (2) In ordine ad *Judices*, *præesse judiciis*, & *causas* ad *Judices* *introducere*. (3) In ordine ad *Regem* f. *summum principem*, ab hoc sc. *advocatos*, cum eo & cæteris principibus de Rep. *consultare*. Ita Sigonius, quem adeo in *Judicio* de דייטש abire à mente Josephi, nec velut *ὁμόλογος* ei *adjungendum* esse, facile constat.

§. 3. Im

§. 3. Imposuit autem Sigonio (quod mirum) translatio Græca in Deut. 1. 15. quæ ibi vocem לשכטים i. e. *per tribus vestras*, unius literæ immutatione reddidit, ac si esset לשפטים i. e. *magistris vestris* s. *Judicibus vestris*: cumq; ibi in fontibus tantum dicatur *juxta singulas tribus fuisse שפטים eligendos*, s. ex, & in unaquaq; tribu tales fuisse datos, dum interpretes Græci pro *tribubus* supposuerunt *Judices*, factum inde, ut illi שפטים s. *γεγραμμενοὶ ἡγεῖται* fuerint impositi ipsis שפטים s. *Judicibus*, velut *superiores*, & *Principes inferioribus* vel subditis *Magistratibus*, æquè ac illi ipsi *Chiliarchi*, erant *primores* s. *superiores* ceteris *Israelitis*. Imposuit 2. Sigonio, Vulgatus interpres in eodem loco, juxta quem illi שפטים non faciunt peculiarem titulum officialem, discretum à præcedentibus sc. à *chiliarchiis*, *centurionibus*, *pentecontarchiis*, & *Decaniis*: sed in illis continentur, sic ut voces לשכטים ושפטים designent illorum præcedentium præfectorum commune officium, quod sit *docere tribus*, unde jam illos *Grammatistsagogeos* cum antecedentibus nominibus confudit, sic ut e. c. iidem ad *Decanos* usque fuerint *Grammato Isagogeis*, & quorum officium fuerit *docere tribus*: quia sc. Vulgatus illas voces confudit cum superioribus, & finaliter transtulit: *Qui docerent vos singula.*

§. 4. Sed nec minùs oculatissimo alicubi Grotio in c. 1. v. 15. quædam ἀβελβία, imposuit. Accusat ille Vulgatum, quod non expresserit illud: לשכטים ושפטים, atq; adeò in Vulgato hîc desiderentur שפטים. At sanè non desiderantur in Vulgato: sed cum superioribus confunduntur: Quia enim שפטים Vulgatus alibi non semel, nunc per *Magistros*, prout hîc c. 16. 18. Josuæ 23. 2. c. 24. 1. nunc per *Doctores* reddidit, prout Deut. 29. 10. omninò hoc ipso, dum transtulit hîc vocem שפטים, per illos, *qui docerent* ostendit satis, se non suppressisse.

§. 5. Nec laborandum de Vulgato: cum enim MAGISTRI vox *rektoris* sit, & ἐγχοιδάκται, nec solum dentur *Magistri studiorum*. l. 10. C. de prof. sed & *Equitum*, *navium* (quomodo notatur ab Horatio od. 6. lib: 3. *navis Hispana Magister*, de *decorum pretiosus empor*, & apud Virgilium, *excutitur pronaq; Magister volvi-*

cur in caput) & redituum navalium designatores f. *exercitores* l. i. de exerc. act. qvin Magistri sint, quibus *præcipua rerū cura incumbit*, & qui magis, quàm ceteri diligentiam ac sollicitudinem rebus, quibus præstant. not. Paul. Icto l. 57. de V. S. nemo dubitabit, qvin MAGISTRORUM, (cumq; omninò docere populum fuerit ex parte munus horum שטרים) & Doctorum quoque titulus à Vulgato, jure accommodari potuerit: nec quicquam inde præjudicii officio Politico f. Judiciario, cum *judicare populum judicio justo*, completatur simul officium doctorale, f. docendi judicium justum, nec dubium, qvin inter hos שטרים fuerint Levitæ & adeò Doctores vid. 2. Chr. 19, 11.

§. 6. Sed nec translatio Græca culpanda fuerit in translatione vocis שטרים, quam quater per *γεγραμμενοι γεγραμμενοι* & hoc nonnisi in Deuteronomio c. 1, 15, 16, 18. c. 29, 10. c. 31, 28. aliàs semper (uno loco Prov. 6, 7. excepto, ubi per *ἀναγνώστῃς* & Aq. ac Theod. per *ἐκβιασθῇ* reddiderunt) per *γεγραμμενοι* f. scribas transtulerunt. Modò non illi *γεγραμμενοι γεγραμμενοι* vel שטרים confundantur cum illis *Ciliararchis* cæterisq; *Archontibus*, & velut superiores imponantur *judicibus* (quod utrumq; erroneum) sed his velut sive pares, sive inferiores adjungantur, nec adeò vel nimis & supra ipsos *judices*, attollantur, vel nimis *infra ipsos judices* deprimantur, & pro otiosis Grammaticastris & umbratilibus litterarum in corda discentium inductoribus habeantur, quod sic Augustino visum l. 18. de civitate Dei c. 39. cui ex erroneâ hypothese non satisfecit Sigonius, notando Augustinum, juxta quem illi fuerint *Doctores populi*, cum juxta Sigonium, nonnisi *Doctores & Magistri judicium*. In promptu *πεῖθον ψεύδῃ* Sigonii est, Concludendum: *Schoterim*, vel considerari ex *Theocratia* & autoritate ac institutione divinâ in politiâ Israelis, jam inde à Consilio *Jeshurun*, & lege præsentis, vel considerari extra & ante hanc c. c. qui erant ex *institutione ipsius Pharaonis* c. c. Exod. 5, 14. ibidemq; qvinqvies memorati. Posteriori ratione, vilius nomen erat, & inferiorū ministerianorum, c. c. *executorum, apparitorum, leorum, qui Magistratibus apparent, ac eorum jussa & sententias exequuntur*, ubi non poterant

poterant rectius reddi, quàm per ἀναγκαστῆς, βιαστῆς, prout semel Interpp. Græci reddiderunt. Priori autem ratione, longè eminentius & cujusdam Principatus s. Magistratui in populo nomen erat, quorum belli pacisq; tempore munus honoratum, Deut. 20. 5. 8. 9. ipsiq; tales, quos vel Principis lateris comitatus illustrabat c. 19. 10. c. 31. 28. cui assistebant, velut consilarii, & aliquando Internuncii s. Oratores ad Populum, Judicum quoque Assessores, vel Fiscales, Actorum publicorum censores, & quid ageretur, inspectores, sic ut ad illos deferrentur causæ, quæ per illos porrò devolvebantur ad Judices, cum quibus populum judicio justo judicabant, & executionem procurabant: quo sensu dici potuerunt, γεγραμμεναι γεγραμμεναι. Quin hâc ratione concedi posset Luc. 12. 58. ubi in descriptione processus in foro Judaico, mentio (1) ἀρχον-
 70. (2) κριτῶν. (3) πρῶτον εἰς φυλακὴν βάλλοιτο in voce ἀρχοντος, & c. 20, 20. in ἀρχῇ designatos fuisse מַגִּישִׁים s. horum Magistratum.

LOCUS VI.

Summa Legum inde à cap. XVII. ad c. XXVII.

§. 1. Seqvuntur LL. judiciales & hæ vel communes s. ad Ecclesiam & politiam communiter pertinentes, eademq; (1) de Idololatriâ c. 17. à v. 8. (2) de processu & sententiâ definitivâ in causis gravioribus à v. 8. ad v. 14. (3) De jure Regio adusq; fin. c. XVII. (4) De jure Sacerdotis c. XIX. adusq; v. 9. (5) De divinationibus & prestigiis prohibitis inde adusq; f. c. 18. vel (2) Speciales, eademq; pertinentes vel (1) ad jus populare, quorsum pertinet (1) Jus Homicidiorum, vel in his asylo- rum c. XIX. ad v. 14. (2) Jus terminorum v. 14. (3) Jus testium & hoc vel quoad numerum & modum, v. 15. vel quoad reprehensionem & punitionem Pseudomartyrum à v. 16. ad finem c. XIX. vel (2) ad jus militare & hoc (1) quoad sanctimoniam expeditionum bellicarum c. XX. à v. 1. ad v. 10. (2) quoad expeditionum ordinem & modum, in obsidionibus urbium sive brevioribus à v. 10. ad c. 19. sive longioribus ad fin. c. XX. vel (3) ad jus forense, idq; quoad genera judiciorum sc. (1) pertinentium ad rationem quandam pietatis c. XXI. sc. (1) de processu in casu in-

N 3

comperit

comperti homicide, comperto tamen interfecti cadavere adusq; v. 10. (2) *De conjugio cum exterâ* à v. 10. ad 15. (3) *De jure patrio in declaratione primogeniti* adusq; v. 18. (4) *De jure patrio in filium degenerem & rebellem* ad v. 22. (5) *De tollendo suspensi cadavere* adusq; fin. c. XXI. vel (2) *Pertinentium ad rationem privatam*, c. c. honestatis, humanitatis &c. c. XXII. adusq; v. 13. vel *ad rem conjugalem* à v. 13. ad f. c. 22. vel (3) *pertinentium ad rem publ. legitimè constituendâ* c. XXIII. Idq; (1) *respectu ordinis f. officii publici*, adusq; v. 19. (2) *Respectu ordinis f. officii privati* à v. 19. ad f. c. 23. (3) *Respectu humanitatis tum conjugalis* c. XXIV. ad v. 7. tum *communis erga fratres f. singulos*, inde adusq; v. 27. sive omnes adusq; f. cap. 24. (4) *Respectu administrationis justitiæ* c. 25. & in hac (1) *controversiarum* adusq; v. 13. (2) *contractuum* ad v. 17. (3) *Judicii exequendi in Amalekitas*, inde adusq; finem capituli 25 Deniq; (4) *LL. pertinentium ad religionem*, tum in officio particulari professionis publicæ religionis in oblati primitiis & decimis c. XXVI. adusq; v. 17. tum in officio communi erga Deum & proximum, inde adusq; finem capituli XXVI.

LOCUS VII.

Appellatio ad Judicium vel Sycedrium summum

c. XVII. à v. 8. ad 14.

§. 1. *Legis hujus minutiore consideratione maximè opus, tū propter eminentiā hujus judicii, ad quod in casibus difficilioribus provocabatur à judiciis inferiorum portarum, ratione questionum Juris, non facti, quæ sic deferebantur (si sc. controversia aliqua incidisset obscurior, quàm ut de cā omnibus urbis magistratibus liquere posset) tum propter Pontificiorum, Jesuitarum in primis, qui in controversiâ de supremo visibili & infallibili omnium controversiarum judice, Romano sc. Pontifice, hinc acropolin argumentorum ex V. T. pro suâ thesi collocant, perversitatem, conf. Bellarm. l. 3. de Verbo Dei c. 4. & lib. 4. de Rom. Pontif. c. 1. Eccius p. 22. qui citato ex versione Vulg. hoc loco, addit epiphonema: Vide potestatem sacerdotis legalis! Quanta putas potestas sit sacerdotis Evangelici, & penam expende inobedientiæ!*

§. 2. *Casus hic partim generaliter describitur 1. per פלן רבך f. rem occultam in judicio sic ut in portis inferiorum urbium,*

biū, sit quædam, et si non invincibilis, *ἀδυναμία*, sententiam in controverſiā vel casu dubio accuratè publicandi. 2. דברי ריכור *דברי ריכור* i. e. *verba contentionum in portis civitatum*, si sc. non solū partes: sed & ipsi Judices inferiores usque ad eò sententiis discrepent, ut res etiam in contradictorio illo iudicio in contentionem exeat, & schismatis civitatem illam ac vicinas distrahuri periculum in propinquo sit, wenn dergleichen jändische Sachen sind in deinen Thoren/ quomodo eleganter Lutherus expressit, quod Vulgatus reddidit: & *judicium inter portas tuas videris verba variari*: partim autem specialiter sc. per tria genera causarum. Sc. (1) in causā *sanguinis* sc. cædis e. c. an hæc vel illa cædes habeat *culpā latam, mediam, an minimā*? an mereatur jus asyli, & similes quæstiones (2) in causā *litæ* e. c. pecuniariæ, vel actionis injuriarum, ubi ab uno iudicum major, ab altero minor pœna irroganda censebatur. (3) In causā *plagæ* e. c. *lepræ* (quæ *ἀνὸς καὶ σκῆψις* sic appellatur & vel quinquagies in cap. 13. Levit.) an sc. lepra sub his vel illis signis, sit contagiosa? &c. v. 8. Apparet inde, à formâ regiminis, & summi tribunalis in nationali iudiciorū Synagogâ, ad paritatem formæ regiminis & summi tribunalis in Ecclesiâ Catholicâ non V. C. aut, si valet illa & tribunal tale dandum Romæ, iudicium sc. infallibile Papæ, devolvendæ eò fuerint ex orbe terrarum controverſiæ, non solū dubia de religione sc. dogmatibus fidei & morum (de quibus, licet inter nos & Pontificios unice quæstio sit, hæc tamen in Indiculo casuum Mosaico altum est silentium) sed & de homicidiis, de litibus pecuniariis, de injuriis, de leprâ, & hujus speciebus variis: quin requireretur, ut & in iudiciis inferioribus ex solâ lege Moſis in omnibus his casibus pronuntiaretur, & si quid ibi circa applicationem Juris Legalis ad casum specialem difficultatis exortum esset, illud non aliunde quam ex Lege Moſis expediretur, in illo iudicio summo, & certè Pontificis, quâ ratione Pontifex non solū inter omnes Christianos esset summus Judex in spiritualibus sc. controverſis religionis: sed & in temporalibus pœnis infligendis, imò in morbis dignoscendis, atque ad eò inter omnes Christianos unum foret summum tribunal pon-

nal Pontificis, ad quod ex orbe terrarum Christiano provocandum in controversiis Theologicis, Politicis, Medicis, & sic temporalis potestas papæ in orbem Christianum æqvè directâ esset, ac spiritualis, qvalia dogmatum portenta nec ipsi concesserint, exceptis fortè Parasitis Papalibus, qvibusdâ Canonistis, Pontificiis.

§. 3. In tali casu dubio jubet Lex, à portis inferioribus *adscendere* ad portam superiorem s. *ad locum à Domino Deo Israelis electum* (qvalis olim Schilo, Jos. 18. 1. c. 22. 12. Jud. 18. 31. c. 20. 18. 1. Sam. 1. 3. Jerem. 7. 12. c. 26. 6. inde s. post tempora Davidis, Hierosolyma 2. Chron. 6. 7. Ps. 122 3. 4. 5.) & *adire Sacerdotes* (tribu) Levitas, vel prout vult Grotius, (qvia sc. non erant sacerdotes, nisi generis Levitici, & Levitæ primis illis & melioribus seculis præ ceteris aliarum tribuum Synedrii Assessoribus non tantum in omnibus Legu, verum etiam in Medicinâ aliisq; artibus peritissimi, & eruditissimi) & *Sacerdotes & Levitas*, ut adeò non ablegentur hîc consultores ad unum absolutum Judicem s. *ad solum summum sacerdotem: sed ad Sacerdotes & Levitas*: atqvè sic iterum appareat Paralogsismus Pontificiorum multiplex, à *Sacerdotibus & Levitis*, ad unum, *Sacerdotem summum*, & à *Sacerdote summo V. T. ad Sacerdotē summū N. T.* & hunc Pontificem Rom. ejusdemq; *unius judicium certum & authenticum* ex hoc loco inferentium.

§. 4. Nec verò jubet adire Sacerdotes solum & Levitas: sed & *שופט* s. *judicem illum* tunc sc. in sublimi superioris judicis officio constitutum v. 10. Dubium autem hîc an illorum *Sacerdotum & judicis* hujus judicium fuerit alternativum & distinctum, an idem vel unum, sic ut in eodem judicio Assessores fuerint & *Sacerdotes illi Levite*, & *שופט* s. *Judex ille*, an aliud judicium vel saltem actus alius judicandi fuerit hujus, alius, illorum? Resolvitur qvæstio in particulam s. copulam nunc *copulantem*, prout hoc loco post Vulgatum, rectè Lutherus reddidit: *und zu dem Richter/* nunc alternantem s. disjungentem, prout Junius & Tremell. h. l. qvi reddunt: *adibis Sacerdotes Leviticos, vel ad summum Judicem, qui erit diebus illis.* Obstat posteriori contextus, qvi & in *consilio*, & in *responsō*, & hujus *obligatione* nullibi distinguit, Judices s. *judicia*. Nec obstat v. 12. *sc. rebellis sacerdoti aut Judici, capite punitur.* E. aliud *judicium*

judicium Sacerdotū, aliud Iudiciū. Licebat enim sic loqui de uno Iudicio, in quo & præses aliquis est Iudex Politicus, & Assessores s. Senatores Sacerdotes. Agitur quippe ibi de casu rebellionis post sententiā latā, quam sive aliquis Princeps Sacerdotū, sive Iudex Politicus pronunciare pro ratione distinctorum casuum poterat &, unde ex æquo, sive huic, sive illi rebellis, puniri.

§. 5. Placuit posterius quoque Hugoni Grotio, allegato v. 12. juxta quem Grotium, idem quidem fuerit Synedrium, & Sacerdotum Levitarum, & Iudiciū: ceterum sic, ut à partibus litigantibus primò adeundi fuerint Sacerdotes & Levitæ, ac post hos demum (si non sufficerent) Iudex ipse. Verba Grotii sunt: *Cum talis ortu esset controversa, civitatem unam pluresve in dissidium perductura, jubebantur ire dissidentes ad Sacerdotes & Levitas, qui in Senatu erant, & eruditissimi habebantur. Qui si ipsis satisfecissent, aut rationum pondere, aut testando, rem, hoc vel illo modo in moribus, ac rebus judicatis definitam, rectè. Sin tale nihil erat, iidem Viri eruditi rationes partis utriusq; referebant ad Synedrium, & ex ejus decreto respondabant, quod in posterum legis erat loco.* Notat idem: Iudices, cum multitudinis numero dicuntur, rectè intelligi posse, vel illos urbanorum tribunalium, vel summos etiam Senatores, Deut. 1. 16. 16. 18. 19. 17. 18. 21. 2. ubi autem in singulari ponitur numero, solere significari Interregem divinitus constitutum, quales illi qui memorantur in libro Iudicum sub hoc nomine, &, qui, eodem nomine, ex hoc Hebræorum more, post Irbobalum & Baalem, reges fuerint apud Tyrios, Dicastæ s. *Δικαστæ*, & apud Carthagenenses Tyrionum traduces, in summo Magistratu consulari dicti, Suffetes, voce corruptā ex Hebræorum *Schophtim*, Romanorum item Dictatores. Faciunt hæc pro Jun. & Trem. qui vocem *שופטים* & v. 9. & v. 12. reddiderunt, per: *Summum iudicem*, qualis erat e. g. Gideon, Jephthæ, sive post hos ADEODATOS, & extraordinarii donis instructos, communiter *שופטים* dictos (qui quia erant *ἡγεμόνες αὐτοκράτορες*, prout appellat Iosephus, dici poterant Reges, prout *Regū* nomen apponitur, *τῶν ἀρχόντων* Jud. 18. 1.) Synedrii sub Regibus Principes, vel ipsi quoque Reges.

§. 6. Sive autem unus idemq; confessus, & idem iudicii actus fuerit

○

fuerit

fuerit, tum respectu *Sacerdotū*, tum respectu *judiciū*, sive distinctus, & *judiciū*, sive *successivum*, sive *alternativum*, expirat argumentum Pontificiorum. Si enim ad eundem & *confessus Sacerdotum*, & ipse *summus Judex Politicus*, nihil hic peculiare, pro *solis Sacerdotibus*, nedum pro *uno*, & *summo*. Si autem *alternare* licuit, & in *potestate* partiū fuit, sive adire *Sacerdotes*, sive *Judicem*, iterum & hic pro *uno*, *unius summi Sacerdotis* *judicio*, nihil: si ordine hoc eundem fuit, ut *consilium* quidem *primum* esset *Sacerdotis* vel *Sacerdotum*: ceterum *ultimum* *Judicis Politici*, vel *totius Synedrii*, omnino jam expirabit *judiciū unius summi Pontificis*, sive cum *cætu solito Consiliariorū*, sive cum *Concilio generali Episcoporū*: & æquè hoc ac illorum *Sacerdotum* *judicium* subjicietur *uni superiori Judici*, sive *soli*, sive *cum suo Synedrio*, quale quid fuit olim in praxi Carolorum.

§. 7. Erravit enim Bellarminus, excipiendo: *Nomine Judiciū posse hic intelligi Principem Sacerdotum, ut sit sensus: adscende ad Concilium Sacerdotum, & eorum Principem, summum Sacerdotem.* Contra in v. 12 *Judex* manifestè distinguitur ab illo *Sacerdote*. Verba sunt: *si quis non auscultet Sacerdoti, aut Judici.* Alius ergo hic *Sacerdos*: alius *Judex*.

§. 8. Igitur, ubi hi consulti, sententiam (דבר המשפט *das Urtheil*) pronunciaverint (v. 9.) *ex hujus præfinito facere* jubetur *Consultor* (v. 10.) ubi illud עשרה לעשות, & שמרת לעשות, illi על פי ככר, אשר יורוך & illi דבר אשר יגידו לך, velut agenda ipsi agendorum regulæ pulcherrimè respondet, & prout talis sententiæ causâ adscendere ad illum locum v. 8. ita quidem impetratâ tali sententiâ de tali loco redire in civitatem suam licebat, ut tamen haut opus illo Junii & Trem. [supplemento, qui positū המקום כן, reddiderunt: *profectus de loco*. Rectius juxta literâ: *Du solst thun nach demselben Wort/ welches sie dir sagen (ankündigen) werden von dem Ort/ den der HERR erwöhlet hat.* Non autem prout *Vulgatus* habet: *Facies quodcunq; dixerint, qui præsent loco.* Talis præsentia localis non habetur in fontibus: sed & illas voces ושמרת לעשות *du solst halten / daß du thust/* male *Vulgatus* omittit.

§. 9. Ne

S. 9. Ne quis verò præsumeret *ilimitatum* hoc & *absolutè* *inverabile* Judicium fuisse, s. nullà Lege divinà restrictum, additur v. 11. *Ex præstituto* (juxta os) *Sermonis quem docebunt te, & secundum judicium illud, quod dicent tibi, facito, nec ab illà, quam judicabunt tibi, sententià, dextrorsum aut sinistrorsum recedito!* Quin magis etiam, nec Judicis solùm: sed & Consultoris respectu restrictum fuerit, juxta Vulgatum, *qui illud על פי התורה* ex v. 11. trajecit ad finem v. 10. vel sic copulavit: *Facies, quodcunq; docuerint te juxta Legem ejus, quasi tum demum tenerentur singuli parere decreto Synedrii, si Synedrii sententia legi respondeat, unde sequeretur ex hypothese Pontificiorum, tum demum audiendum esse sive Concilium, sive Pontificem Romanum, ubi Verbo Dei congrua profert, atq; adeo totum ejus judicium ad Mosen & Prophetas vel Apostolos restrictum.* Unde à versione Vulgatà hic recedit Grotius, ostendens illius periculum, quod *juxta illam, interpretatio Legis cujusq; arbitrio submitteretur, & occasio dissidii daretur quibus tamen præcavendis hæc lex posita: & Bellarminus l. 3. d. V. D. c. 4. monens illud non esse nisi in editione Vulgatà, quam Lutherani non recipiunt, nec sonare conditionem: tunc enim homines fuissent magis dubii & perplexi, quàm antea: nec opus fuisset ire ad Sacerdotè, si ipsi potuissent ex lege Domini judicare causam suam. Imò tunc non Sacerdos fuisset Index: sed ipsi, qui de sententià Sacerdotis judicaturi erant.*

S. 10. Nihil autem attinebat, hìc quidem, duriusculè censere Vulgatum. Si enim, quicquid illi Sacerdotes & Index docuerint, faciendum: illi autem docuerint non nisi juxta legem, omninò jam faciendum, quodcunq; illi docuerint, juxta Legem, quod reddidit Vulgatus. Licet ergò detur illud *על פי התורה*, non sonare conditionē: sed assertionem s. promissionem, omninò tamen, usq; adeò obligabantur JUDEX & sacerdotes illi ad Legem divinam, ut populus, qui non unius sacerdotis: sed Sacerdotum & Judicis sententiæ acquiescere debebat, securus esse posset, pleneq; persuasus, judicatum fuisse secundum legem divinam. Atq; adeò postulandū, ut Pontifex Romanus cum suo cætu Consiliariorū legitimet æquè ex Lege divina, sua responsa Cathedralia, ac facere tenebatur, Index, & Sacerdotum ille confessus ex hæc lege Mosis. Fatetur ipse

Grotius: *Synedrium in testandâ traditione veteri, aut in explicandâ lege è suâ sententiâ errare potuisse, & si, re postea melius cognitâ, puta, per homines valde pios & eruditos commoniti Senatores vidissent, se à vero legis sensu aberrasse, proditam lege fuisse rationem errorem expiandi Levit. 4. 13. neque singulis imperatum, omnia quæ diceret Synedrium, credere: sed non contra agere, nec contra docere.*

§ 10. Magis animadvertendum erat, quod in v. 12. Vulgatus reddidit, etsi post correctionem Clementinam, magis indignandum, in allegationem Bellarmini, non citantis hîc Vulgatum prout Clemens VIII. editionem correxerat: sed prout ante hunc Sixtus V. ediderat: quia sc. magis causæ Pontificiæ favere videbatur corruptio *Sixtina*, quàm correctio *Clementina*. Lectio utrobiq; hætenus consonat: *Qui autem superbiert, obedire nolens Sacerdotis imperio.* Sequitur jam in Sixtinâ: *ex decreto Judicis moriatur homo ille.* Vidit Clemens VIII. hæc Antecessoris Pontificis editionem hîc totam in fermento esse. Emendavit ergo, & compendio unius literæ mutatæ, commatisq; aliter positi, reddidit: *obedire nolens sacerdotis imperio, & decreto Judicis, morietur homo ille.* Erratum utrobiq; in vocibus *Imperii* & *decreti*, quæ absunt in fontibus, ubi simpliciter est: *obedire sacerdoti*: item *obedire Judici*, sine mentione vel *imperii* vel *decreti*. Erratum quoque in neglectâ particulâ disjunctivâ, *sacerdoti aut Judici*: maximè autem in illâ textus dissectione, & *Judicis* rejectione ad prædicatum, s. solum *mortis decretum*, sic ut *sacerdoti* maneat *Imperium*, *Judici* autem, non nisi *mortis* in rebellem sacerdoti *decretum*, prout corruerat textum Sixtus V. obstante in fontibus ingenti accentu Rege, distinguente *Judicis* vocabulum, à sequenti voce *moriendi*, & *obedientiam* referente ex æquo & ad *Judicem* & ad *Sacerdotem*, adeò ut si quis consultor temere vel superbe sese opponat *Sacerdoti* sive *Judici*, nec his velit auscultare, sed ultra hos sapere, eidem dictetur poena mortis in m. 2. quod adeò in tantum rectè correxit Clemens.

§ 11. Quare autem non Clementinam: sed priorem Sixtinam hic allegant magis Pontificii? quia sc. hæc magis videbatur militare pro thesi Papisticâ, & (summi) sacerdotis (R. Pontificis, eminentiâ, ut sc. si nomine *Judicis* politicus princeps hîc intelligatur, &

duæ

dua hic persona distinguantur, Sacerdotis & Judicii, h. e. Pontificis, & Principis, & distincta singulis officia assignentur, soli Sacerdoti sententia definitiva per imperium pronuntiatio, Judici autem Politico non nisi in contumaces, s. obedire Sacerdotis imperio nolentes, novissimæ pænæ competat executio. Verba sūt Bellarmini in utroq; loco supra citato, unde in Sixtino illo (quod bis allegavit) *Qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, ex decreto judicii moriatur*, mirificè se extulit, & triumphavit: sed frustra, postquam Clemens IX. jam correxit, qualis correctio, etsi Bellarmino, cum scriberet illa, constare non potuit, quia nondum fuit, obscura tamen in recensione novissimæ suorum scriptorum illi post Clementinam adhuc viventi, esse non potuit, qui adusq; tempora Pauli V. vixit & scripsit.

LOCUS VIII.

Ius Regium c. XVII. 18.

§. I. Rex, ex Israelis voluntariâ electione, eligendus, ex præscriptione divinâ speciali debet esse (1) *indigena*, non *extraneus*. (2) לֹא מְרַבֵּחַ לוֹ סוּסִים i. e. non *multiplicans sibi equos*, non *Philippus*. (3) לֹא מְרַבֵּחַ לוֹ נָשִׁים i. e. *nec multiplicans sibi uxores*, s. *polygamus*. (4) לֹא מְרַבֵּחַ לוֹ כֶּסֶף i. e. *nec multiplicans sibi thesauros* (aurum & argentum) non sit *Bylaryrus*. Quin talis Rex (ubi jam insidebat: soli regni sui) in peculiari libro describere sibi trnebatur exemplum Legis Mosaicæ, ex autentico illo, qui est penes sacerdotes Leviticos, codice, quod ipsum exemplum semper penes Regē esse, & hic ex illo omnib; diebus vica sua legere jubetur, propter fines (1) respectu Dei, ut Deū semper timeat, ejusdemq; præcepta faciat. (2) Respectu populi, ne superbe offeratur animus ejus super fratres ad τογαυτοὶ φρόνημα. (3) Respectu sui ipsius, ut dies in regno prolonget, & ad posteros annos propaget. v. 19. 20. Sed quid משנה התורה? Vulgatus apertè: Deuteronomium: quorsum etiam respiciens Luth. reddidit: *Disſ onder Gesez* / ita & Interpp. Græci: περιψῆς ἐαυτῷ Δευτερονόμιον, quomodo & Josua c. 8. 32 lapidibus non totum Pentateuchum: sed Deuteronomium Josua inscripserit. Notat illos Hugo Grotius, & mavult reddi *Exemplum Legis*, sic ut obligatus fuerit Rex ad describendum sibi non solum Deuteronomium: sed totum Pentateuchum, & quidem bis, *se-*

mel ut Israelita, semel ut Rex, ut sciret & in privatiu & in publicis negotiis legem sibi sequendam. Præstat hic cum Luthero & Græcis sentire.

§. 2. In c. 18. 14. membro 2. non satisfecerunt Jun. & Trem. reddendo: *De te autem non ita sunt quos dat tibi Jehova Deus tuus.* Sensum commodiùs expressit Vulgatus: *Tu autem à Domino DEO tuo aliter institutus es.* Opponitur hic Israel illis gentibus maledictis. Hæ sc. *auscultaunt suis planetariis & divinis.* Sequitur jam מלך (ubi notetur accentus Rex territorialis, qui hoc loco illā oppositionem emphaticè cum aliquā sermonis suspensione designat) i. e. *Tu autem, ô Israel!* i. e. *Quod ad te autem attinet, ô Israel!* sequitur: *Non sic tradidit tibi Dominus Deus tuus, non docuit vel iussit te auscultare planetariis & divinis: vel: non sic facere permisit tibi.* מן pro permittere frequens.

LOCUS IX.

Propheta magnus. Character Pseudopropheta

c. XII. 15. 16. 21. 22.

§. 1. Prophetam illum excitandum è fratribus, cujus mentio v. 15. ostendit satis Petrus & Stephanus in Actis Apost. c. 3. 22. c. 7. 37. conf. quoq; Luc. 7. 16. ut opus haut sit, hic cū Hugone Grotio in Judaicas expositiones abire, & intelligere Prophetas omnes vel præcipuos post Moysen מנביא לנביא, quomodo hic habet Raschi, sive Josuam, prout Abenesra.

§. 2. Ab eventu negativè argumentum hic probatur. Sc. Hoc vel illud à *Propheta prædictum* caruit eventu. E. dictum illud non fuit *divinum*, & ipse non *verus Propheta*: sed *Pseudo-Propheta*. Videtur autem hæc ratione periculum etiam vero Prophetæ, qualis Jonas, imò huic contrarium, quod habetur Jerem. 18. 7. 8. 9. Ceterum non intelligendus locus est de divinis sive *promissionibus*, sive *comminationibus hypotheticis*, à poenitentia vel impoenitentia conditione, etsi non expressâ, tamen subintellectâ, suspensis: sed & de illis ad suam hypothesin, eandemq; jam quoad complementum suppositâ, restrictis (quomodo sive Jonas, sive quicumq; alius Propheta allegato Dei nomine s. autoritate, loquens, Deus, sive jâ nunc, sive post 40. dies demoliturû perditurumq; gentē, subintellectâ hypothesi,

*si, si non cōvertatur illa gens à malo suo, mutata hypothēsi negatōq; sic perditionis eventu, periculū ex hāc lege nō patitur: pateretur autē, si stante illā hypothēsi, impoenitentia gentis, nihilominus complementum denunciata ex hāc hypothēsi poenae non sequeretur: quomodo ex hypothēsi Achabi ascensuri contra Ramoth in bellum contra Syros, qvi maturos, & non incolumes solū: sed & triumphales reditus promittebant Achabo, ex eventu negatō declarabantur 400. Pseudopropheta, in quorum sc. ore fuerit Spiritus mendacii: Micha autem, qvi jam utriq; Regi constabat esse *Propheta Jehova*, ex eventu quidem legitimat veritatem suae Prophetiae, sic tamen ut vel ex ipso carcere admitteret, argumentum ab eventu negativē, si sc. *Achab cum pace reversurus esset, Dominum per se non locutum* 2. Reg. 22. & nec hic fuisset Pseudopropheta, si Achab non movens, non occidisset: sed si movens in Syros, non periisset. Sed & valet & de illis, qvz cum per naturam fieri nullo modo possint, nomine Domini prädicuntur futura: ubi si prädictū non evenerit, ille Pseudopropheta, est manifestus. Conferantur de hoc *παρηγορη* & argumento ab eventu Jerem. 28. 9. 10. 16. & notata jam supra ad c. 13. 1. 2.*

LOCUS X.

De Asylis ex 1. XIX. à v. 1. adusq; v. 14.

§. 1. In Legibus de asylis, trans Jordanem (de illis enim ingressus respectu cis Jordanem, actum jam supra est cum Num. 35. 13. 14. tum peculiariter Deut. 4. 41. 42.) supponitur ingressus in terram Canaan, ultra Jordanem (illa enim cis Jordanem jam tunc obtinebatur conf. supra) debellatio vel excidium gentium, successio autem & hereditaria possessio Israelitarum conf. Num. 35. 10. 11. & Deut. 19. 1. 2. quibus adeo, suppositis demum obligabat Lex de *asylis* s. *civitatibus receptis* segregandis, conf. inde à v. 3. adusq; v. 14. & complementum in libro Iosue c. 20. 2. 3. 4. & seqq. per totum caput.

§. 2. Numerus illorum praescribitur *ternarius* trans Jordanem, æqvè actalium *civitatum receptus* vel *asylorum* ternarius imperatur *cis Jordanem*, conf. de his l. supra alleg. c. 4. 41. 42. de utrisq; ipsā etiam situs, tribuum, nominum caractere discretis sc.

Kadeschia

Kadeschin Naphtali, Sechem, in Ephraim, Chebron, in Jhuda, Bazer in Ruben, Ramoth Gilead in Gad, Golan in Manasse conf. Jhos. 20. 7. 8. 9. Quare autem in minore terræ spatio *cis Jordanem* & hæreditate duarum cum dimidiâ tribuum, totidem civitates vel asyla publica præscribantur, quot in majore illâ 10. tribuum terrâ, *trans Jordanem*? Causam afferunt Hebræi, crebriora in illâ *cis Jordanem* parte homicidia à Deo prævisa, & ob ferociam ceteroqvi Gileaditarum (conf. Jud. 12. 4. 5.) non defutura. Ceterum illa non certa satis & solida ratio, quæ propior ex ipsâ, per Jordanem distinctâ chorographiâ, & ex c. 19. v. 7. 8. 9. petitur. Nec enim trans Jordanem obligabat ternarius absolute, exclusivè, & sine jure addendi: sed saltem inchoativè, ex hypothesi *dilatandorum finium, & occupatæ universæ terræ trans Jordanem, heredibus, ex pacto cū Patribus*, salvo jure, imo, salvâ obligatione vel lege numerû augendi, s. tribus illis civitatibus tres alias addendi, ad tantò accuratiorem homicidiorum vel effundendi sanguinis innoxii, & contrahendi inde reatus s. culpæ cædis, evitacionem conf. v. 9. 10. Dabatur sc. aliquando homicida, cujus sanguis si effunderetur, *effunderetur sanguis innoxius*, & quidem sic, ut inde pollueretur terra, & in ipso Israele s. populo, non prohibente talem occisionem occisionis, daretur cædis culpa.

§. 3. Ad Asyla illa accurate determinanda prærequirebatur *trichotomia chorographica* s. Regionis illius occupatæ in 3. partes Geographica distributio. Puchrè noster Luth. c. 19. v. 3. **Du solt die Grenze deines Landes in drei Kreise scheiden** / quomodo & Chald. תרלת ית חרום ארעך i. e. *triplicabis terminum terræ tuæ* scilicet, uti Asyla illa publica s. receptus oppida medio darentur itinere, à terminis s. finibus terræ usque ad meditullium, & ita ab omni parte aditus daretur occisori, quem quidem admittebat, vel defendebat quoque asylum, persequente sanguinis vindice. Quia nec aliâ fine, ad illa quoque asyla, via publica sternenda servandaq; erat, sic ut in illâ fuga nil ex lubrico vel quocunq; alio ignotâ in primis in bivio, viæ obstaculo, remoraretur occisorem fugientem.

☞ (: o :) ☞

Ad Præcellentem Juvenem
DOMINUM
JOHANNEM FRIDERICUM
CLINGIUM,

S. S. Theol. Studiosum solertissimum ipsâ hebdomade Pentecostali

Cum de aliis materiis sanctioribus, tum de Pentecoste Veterum & in hac obligante Missâ s. oblatione disputantem, & publicè
Respondentem

Sic cui solemne sacrum post triumphos maximos
Post REDEMPTORIS triumphos & phalangas cur-
ruum
Principatumq; planctus, & subacta Tartara
Orbis iterat universus, sanctus omnis intonat
Spiritus Patris supremi Filiiq; copula
Qui coruscis flammularum per tonitrua Symbolis
Duodecim Viros replevit, insidendo singulis
Atq; vel centuplici linguâ, docuit extemplò loqui
Et triumphantis labores explicare gentibus
Te decus nostræ Selenæ, Te Roseti fulgidum
Sidus, inde mox futurum, gentis (opto) Phosphorum
Adflet, adflatuq; mentem, Flamen ipse, personet
Lætus ut te cerno, clarum, sanctioris muneris
Fulgidi dudum Parentis dignitate, Filium
Luculenta regna Mosis per Theatra pandere
Et per erudita, Varno, signa nomen addere.

Cerne

Cerne flammās ut loquantur, ardeantq; Spiritu
 Igneas mirare linguas insidente Spiritu
 Obtupescat omnis ut Phryx, Pontus, Asia, Cappadox
 Parthus omnis, ipsa Roma, Cres, Arabs Profelytus
 Tigris, Euphratesq;, Memphis, & vagus campis schytha.
 Scilicet debetur illa flamma sancto Flamine
 SPIRITUS sacratu, ipse flamma, flammās suggerit
 Dat prophetis, dat calentes Spiritus Apostolis
 Dat vigorem, robur addit fortis ille languidis
 Reficit, erigitq; mœstos, Opitulator optimus
 Est Piorum fortis umbo, clypeus & tutissimus,
 Spiritusq; veritatis, abditam caligine
 Expeditam veritatem reddit invocantibus
 Ergo, CLINGI, clange, festis personat dum jubilis
 Flaminisq; Nomē orbis intonat nūc canticis!
 Igneo tuum cale scat pectus omne Numine
 Impleatur & supernè sanctiore flamine!
 Porro sit tibi voluptas, sancta sanctè discere
 Bibere puris limpidisq; de fluentis fontium!
 Qvalis Euri lenis aura, prata dum perambulans
 Aureus cum fulget orbis, & Rosarum purpura
 Mox novellos & venustos dat triumphos messium
 Talis aura sis Parenti, Wandalisq; patriis
 Clangat ut per te potentis laus in orbe Numinis
 Buccinā, nunc, mæcte, Mosis, Lunis clange Balticis!

PRÆSES.

Ad Præcellentem Juvenem
DOMINUM
JOHANNEM FRIDERICUM
CLINGIUM,

S. S. Theol. Studiosum solertissimum ipsâ
madePentecostali

Cum de aliis materiis sanctioribus, tum de Pe
ste Veterum & in hac obligante Missâ s. ob
tione disputantem, & publicè
Respondentem

Sic cui solemne sacrum post triumphos max
Post REDEMPTORIS triumphos & phala
Principatuumq; planetus, & subacta Tarta
Orbis iterat universus, sanctus omnis intonat
Spiritus Patris supremi Filiq; copula
Qui coruscis flammularum per tonitrua Sym
Duodecim Viros replevit, insidendo singulis
Atq; vel centuplice linguâ, docuit extemplò lo
Et triumphantis labores explicare gentibus
Te decus nostræ Selenæ, Te Roseti fulgidum
Sidus, inde mox futurum, gentis (opto) Phosph
Adfleret, adflaturq; mentem, Flamen ipse, personet
Latus ut te cerno, clarum, sanctioris muneris
Fulgidi dudum Parentis dignitate, Filium
Luculenta regna Mosis per Theatra pandere
Et per erudita, Varno, signa nomen addere.

